

сохранение семантико-структурного равенства и равные коммуникативно-функциональные свойства – случаев изменения названий фильмов при переводе достаточно много.

В качестве примера можно привести перевод кинозаголовка «*The Cinderella Man*» (2005) – «Нокдаун» (укр. «Нокдаун»). Жанр фильма – драма, экшн. Это история о человеке, который в годы Великой Депрессии начинает заниматься боксом с целью прокормить себя и свою семью. Но позже выясняется, что у него настоящий спортивный талант, который делает его очень известным. Поскольку поставить слово «Золушка» в мужском роде переводчикам не удалось, им пришлось отказаться от перевода вообще и найти контекстуальную замену – «Нокдаун».

Сюда же можно отнести пример перевода названия фильма «*Die Hard*» – «Крепкий орешек» (укр. «Міцний горішок»). Причиной таких замен можно считать как невозможность передачи внутренней формы англоязычного названия, так и жанровую адаптацию.

Проанализировав некоторые трудности перевода кинозаголовков и стратегии перевода, которые помогают их преодолеть, мы пришли к следующим **выводам**. Среди основных трудностей можно выделить лингвистический и культурный аспект, особенности структуры разных языков, различие в целях перевода, экспрессивность названия и т. д. Мы выявили три основных стратегии перевода кинозаголовков: прямой перевод, трансформация названия и полная замена.

Нами был проанализирован перевод названий 130 англоязычных фильмов на русский и украинский языки. Из них 79 заголовков – большая половина – было переведено с помощью стратегии трансформации названия, 32 заголовка – с помощью стратегии прямого перевода, и только 19 заголовков было переведено с помощью стратегии полной замены названия.

Таким образом, согласно результатам нашего исследования, наиболее популярной стратегией перевода заголовков англоязычных фильмов является стратегия трансформации названия. Результаты нашего исследования могут быть экстраполированы на более широкий языковой материал, **перспективным** будет анализ перевода заголовков фильмов различных жанров с целью выявления моделей и закономерностей перевода.

Литература

- Арнольд И. В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного текста / И. В. Арнольд // Иностранные языки в школе, 1978. – №4. – С. 24-27.
- Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.
- Милевич И. Стратегии перевода названий фильмов / И. Милевич // Рус. яз. за рубежом. – 2007. – № 5. – С. 65-71.
- Ручьевая И. А. Особенности названий англоязычных фильмов : когнитивный, структурно-стилистический, транслатологический аспекты / И. А. Ручьевая // IV Международная студенческая электронная научная конференция «Студенческий научный форум», 2012.
- Яковенко П. Адаптация при переводе кинозаголовков / П. Яковенко // Молодая наука (ПГЛУ), 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://nsportal.ru/ap/library/drugoe/2014/08/19/nauchno-issledovatel'skaya-rabota-adaptatsiya-pri-perevode>

(Матеріал надійшов до редакції 15.10.17)

УДК: 821.111:81'25

ЗАПОЛЬСЬКИХ С. П., ШЕВКУН А. В.
Запорізький національний університет

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ А. С. БАЙЄТТ «POSSESSION»)

Стаття присвячена висвітленню основних проблем, що виникають у процесі перекладу інтертекстуальних включень на матеріалі художнього твору. У ході дослідження відібрано відповідні стратегії перекладу на основі аналізу природи інтертекстуальних фрагментів. Охарактеризовано вибір адекватних перекладацьких рішень на прикладі російськомовної версії тексту.

Ключові слова: інтертекстуальність, стратегії перекладу, перекладознавство.

Запольских С. П., Шевкун А. В. Интертекстуальность в переводческом аспекте (на материале романа А. С. Байетт «Possession»). Статья освещает основные проблемы, возникающие в процессе перевода интертекстуальных вставок на материале художественного романа. В ходе исследования отобраны соответствующие стратегии перевода на основе анализа

природы интертекстуальных фрагментов. Охарактеризован выбор адекватных переводческих решений на примере русскоязычной версии произведения.

Ключевые слова: интертекстуальность, стратегии перевода, переводоведение.

Zapolskykh S. P., Shevkun A. V. Intertextuality in the Translation Aspect (Based on the Novel by A. S. Byatt "Possession").

The article highlights the main problems arising during the process of translating the novel's intertextual inserts. According to the classification by Gérard Genette, the book contains three types of intertextuality: *intertextuality*, *paratextuality*, *architextuality*. The difficulty is caused by the fact that English language has the largest dictionary of all and ambiguity is its prominent feature.

As a postmodern novel, "Possession" involves a reader in a game with numerous hints and subtext which are difficult to convey in other languages mostly because of strong presence of the British culture and mythology. It is proved that the translator is obliged to study the context in which the intertextual insertion of this type is used. Hence, intertextualisms of the national encyclopedia require special attention during the process, since there are generally accepted equivalents for intertextualisms in the universal encyclopedia. In the course of the study, appropriate translation strategies were selected based on the analysis of the nature of the intertextual fragments. The inserts that were mentioned in this article are based on English idioms which are alien to the Ukrainian and Russian recipient. Absence of identical data in the host culture encourages the search for the most satisfying equivalents that reproduce the author's scheme in the target language.

The choices of adequate translation solutions are illustrated by the examples of the Russian version of the novel. The authors mainly use semantic translation and adaptation strategies. In this case allusion is partially lost, but the main idea is preserved. An important role is played by footnotes as a source of additional information beyond the main text.

In the future it is proposed to consider the problem of translation of characters' names as it is not only a common problem for translation studies by itself, but also they contain allusions to literary figures and protagonists of their works.

Key words: intertextuality, translation strategies, translation studies.

Інтертекстуальність є надзвичайно актуальною у питанні міжкультурної взаємодії при перекладі, адже останній неможливий без звернення до культурного досвіду як носіїв мови оригіналу, так і носіїв мови перекладу. Цей двосторонній зв'язок особливо важливий, адже у процесі перекладу текст неминуче змінюється під впливом приймаючої культури.

Метою статті є визначення основних проблем при перекладі інтертекстуальних включень та представлення адекватних перекладацьких рішень, **завданням** – виділити наявні у романі типи інтертекстуальності, розглянути їхні особливості, відібрати відповідні стратегії та методи перекладу. **Об'єктом** дослідження є інтертекстуальність як феномен лінгвістичних досліджень, **предметом** – специфіка інтертекстуальних включень у романі А. С. Байєтт «Possession» та особливості їхнього перекладу.

У процесі дослідження виникла необхідність звернутися до російського перекладу роману, так як українська версія на даний момент відсутня. Вагому роль для нас відіграла післямова команди перекладачів, які також особисто контактували з письменницею. Автори післямови відзначають труднощі передачі «вертикального контексту», який Байєтт так майстерно ввела у твір. Перекладацька робота над такими творами часом доводить до відчаю: до яких би хитрощів перекладач не вдавався, без виносок не обійдеться – інакше від уваги читача вислизне дещо важливе, якщо не найважливіше у книзі [Байєтт 2006, с. 369].

Для того, щоб проаналізувати обрані перекладачами методи та стратегії, вважаємо за потрібне виділити наявні у романі типи інтертекстуальності та прецедентних текстів, виходячи з принципу «від великого до малого». Проблема типів інтертекстуальності розглядається неоднозначно, тому у роботі представлені декілька класифікацій.

Користуючись типологією Жерара Женетта [Genette 1982] ми визначили, що у романі «Possession» присутні *власне інтертекстуальність* («співприсутність» у одному творі декількох текстів (цитата, алюзія)), *паратекстуальність* (відношення тексту до свого заголовка, епіграфу) та *архітекстуальність* (жанровий зв'язок текстів: готичний роман, середньовічний роман (а romance), роман (а novel), університетський роман, неовікторіанський роман, лицарський роман та ін.).

Згідно з більш детальною типологією інтертекстуальних включень Г. В. Денисової, текст роману пропонує:

а) *інтертекстуалізми універсальної енциклопедії:*

- 1) загальновідомі імена поетів (Р. Браунінг, Р. Грейвз, В. Сйтс, А. Теннісон, У. Шекспір, Е. Дікінсон), письменників (Н. Готорн, Ч. Діккенс), філософів (Джамбатіста Віко), мемуаристів (Кребб Робінсон);
- 2) біблійні сюжети та персонажі (Адам і Єва, Едемський сад, Віфанія, змій-спокусник);

- 3) скандинавська міфологія (Аск і Ембла, Рагнарбок, Іггдрасиль, Нідхегг);
 - 4) лицарська тематика (ув'язнена принцеса у вежі, донжон, Роланд, лицарська спадщина нащадків Крістабель і Рандольфа);
- б) *інтертекстуалізму національної енциклопедії*:
- 1) бретонська міфологія (місто Іс – «Кер-Іс», король Градлон і його дочка Дауда, селкі, анку);
 - 2) англійські поети та письменники (можна віднести як до універсальної, так і до національної енциклопедії, так як англійський читач, очевидно, набагато краще обізнаний у їхній творчості);
 - 3) факти біографії поетів та письменників (романи, таємні переписки, поховання разом з особистими листами, сімейні стосунки тощо, посилання на які потребують розшифровки для іншочультурного реципієнта) [Денисова 2001, с. 120].

Названим типам інтертекстуальних включень відповідають *універсально-прецедентні* та *національно-прецедентні феномени* за класифікацією Ю. Є. Прохорова [Прохоров 2004, с.148-149], а також *інтекст-цитатні імена* (персонажі, митці, філософи, герої міфів) та *інтекст-цитатні заголовки* (назви згадуваних творів вигаданих персонажів та реальних митців) за Н. В. Петровою [Петрова 2005, с. 156].

Результати роботи дають підстави вважати, що основні труднощі при перекладі складають інтертекстуалізм національної енциклопедії, тобто національно-прецедентні феномени, адже універсально-прецедентні феномени вже мають готові еквіваленти та перекладатимуться згідно з канонам.

Наступний приклад є яскравою ілюстрацією часткової втрати сенсу при перекладі та жертв, на які мусить йти перекладач заради передачі основної думки. У кінці 19-го розділу Мод Бейлі читає листа, який містить чорнові варіанти віршів Крістабель. Вірш «*My subject is Spilt Milk*» побудований на старому англійському прислів'ї «*It's no use crying over spilt milk*», смисл якого добре зрозумілий англійському читачеві.

Що ж до російського та українського перекладів, вислів «не варто плакати над розлитим молоком» мало що прояснює, адже у нашій культурі має відповідники, які лише передадуть основну думку: «втраченого не повернеш», «що з возу впало, те пропало». Отже, рядки «*We run with milk and blood / What we would give we spill*» та «*The ghost of my spilled milk / Makes my Air sour*» [Byatt 1990, с. 412-413] однозначно спантеличують навіть досвідченого перекладача. Як вірно зазначила І. С. Алексеева, текст перекладу у такому випадку буде лише інформаційною вибіркою, яка не містить інтертекстуальної глибини [Алексеева 2004, с. 179].

Яку ж стратегію належить обрати? Очевидно, заміна інтертексту на текст, який викличе аналогічні асоціації у читача (стратегія адаптації), у даному випадку неприпустима, оскільки вірш перестане виконувати свою функцію у творі.

Однак, Антонія Байєтт неодноразово говорила, що обоюдною є неоднозначність. Перекладачу варто вивчити контекст. Лист, який отримала Мод, стосується дитини Крістабель Ла Мотт, яка була народжена таємно. Оскільки на той час головним героєм не була відома доля маляти, з написаних поетесою в муках розлуки віршів вони зробили висновок, що дитина народилася мертвою або померла незадовго після народження.

Беручи до уваги цю інформацію, перекладач розуміє, що вірш має й підтекст, який складається з елементів «milk», «nourishment», «the hungry mouths», «to fill» – мотив годування матір'ю дитини, точніше, туга за новонародженим дитям матері, якій відмовлено у праві піклуватися про нього та годувати. Забігаючи вперед, згадаємо останній лист Крістабель до Падуба, у якому вона зізнається, що віддала дитину: «*I have so to speak flown about and about the battlements of this stronghold crying on the wind of my need to see and feed and comfort my child, who knew me not*» [Byatt 1990, с. 544].

Отже, як висновок, перекладачеві варто зберегти семантику молоко/milk. У такому разі частково втрадиться алюзивність, але збережеться ідея, зрозуміла для читача, про що й говорила І. С. Алексеева. Такий підхід переформується зі *стратегією семантичного*

перекладу П. Ньюмарка [Newmark 2003, с. 40-41]. Російські перекладачі, на наш погляд, вдалися саме до неї й чудово впоралися з цим завданням: «Млеком мы полны и кровью / Что бесцельно проливаем / Рты голодные любовью / Мы наполнить как не знаем... Сколько я ни тру по векам / Пред глазами повисает / Призрак пролитого млека / От него мой воздух прокисает» [Байетт 2006, с. 278].

На наш погляд, дана стратегія буде повністю виправданою і для українського перекладу віршів. Пропонуємо свою версію: «Живі ми молоком і кров'ю / Марнуємо, що мали б дати / Спрагу до любові й ласки / Не до снаги нам втамувати... Скільки б сльози я не лила, / Як би тугу не ховала, / Привидом ношу під серцем / Те, що недоколосала».

Семантичний переклад може бути застосований ще до одного фразеологізму, який ми вже згадували у попередньому підрозділі: «to let one's hair down» - виливати душу, розслаблятися, бути відвертішим. Знову-таки, для перекладача тут розставлені пастки. З одного боку, фразеологізм можна перекласти буквально у вірші Ла Мотт: «*Rapunzel Rapunzel / Let down your Hair*» [Byatt 1990, с. 40], адже казка братів Грімм про Рапунцель належить до універсально прецедентних феноменів. Але далі у романі фразеологізм стосується не стільки волосся, скільки характеру, скутості чи відкритості людини.

У 14-му розділі Роланд під час відвертої розмови просить Мод нарешті розпустити волосся, яке вона так туго заплітала та ховала довгий час під головними уборами. І, у той час як жінка розплітає конструкцію із кіс на голові, так само поступово між героями прибираються бар'єри. При перекладі знову втрачається частина задуму романістки, адже фразеологізм відсутній у нашій культурі. До того ж, дівчата за традицією розпускали коси на весілля, про що йдеться у багатьох піснях. Тобто, прощалися зі свободою, що прямо протилежне сенсу англійського фразеологізму.

Російські перекладачі досягли ефекту подолання скутості у цьому уривку, надаючи емоційно-експресивного забарвлення опису всього процесу: «Вы должны выпустить их на волю», «и так блестяли волосы от избытка стеснённой жизни», «...к этим волосам, неведомому пленному созданию», «волосы...повисли неуверенно вдоль шеи», «и тяжелые волосы разлетелись – и воздух ворвался в них», «а Мод – изнутри – открылось целое море мятущихся золотых волн» [Байетт 2006, с.197].

Одним з прикладів **стратегії адаптації** може слугувати ще один вірш з чорнових записів Ла Мотт «*It came all so still*» в кінці 19-го розділу. Вірш побудований на виразі «as still as stone», що означає нерухомість та навіть відсутність видимих ознак життя, так як відбувається порівняння саме з неживим предметом.

Вважаємо, що, оскільки всі три вірші з листа пов'язані темою втрати матер'ю дитини, у даному випадку порівняння з каменем натякає на те, що немовля з вірша народилося мертвим (stillborn) або померло майже одразу: «*It came all so still / The little Thing— / And would not stay- / Our Questioning— / A heavy Breath / One two and three— / And then the lapsed / Eternity— / A Lapis Flesh / The Crimson—Gone / It came as still / As any Stone*» [Byatt 1990, с.412]. Оскільки буквальний переклад звучав би зовсім недоречно, перекладачу доводиться підшукати порівняння, яке б викликало ті самі асоціації з холодом та мертвою тишею.

У російській версії перекладачі обрали варіант, близький та зрозумілий також і українській культурі: «Сник огонь, огонь погас» [Байетт 2006, с. 277]. Вогонь у слов'янській культурі асоціюється з життям, теплом і світлом, отож згаслий вогонь означатиме для читача смерть і темряву, викликаючи потрібні авторці емоції від прочитаних рядків. Ми скористалися цією ідеєю при перекладі: «Прийшло і тиші не порушило, / Уста тремтливі таємниці не розкриють / Лиш мить між першим і останнім подихом – / І холод вічності зове в свої обійми. / Вогонь життя палав лиш хвилю, / І сльози неблаганну не зворушили. / Безбарвним голосом покликкала - / Пішло і тиші не порушило».

Повертаючись до факту, що «*Possession*» є перш за все постмодерністським романом, використання стратегій **форенізації** та **доместикації** при перекладі є обов'язковим. А. С. Байетт «розкидала по тексту» твору велику кількість іноземних слів та виразів, цитат,

які не перекладала та не роз'яснювала, таким чином кидаючи виклик ерудованості читача, його цікавості та пошуково-дослідницьким вмінням.

Російські перекладачі перейняли цей тягар на свої плечі, позбавивши своїх читачів від необхідності заглиблюватися у гру авторки та пройти всі її рівні самостійно, полегшуючи для них завдання. Можливо, такий вибір зумовили особливості сприйняття основної аудиторії. Оглянувши відгуки про книгу на кількох читацьких форумах, ми дійшли висновку, що велика кількість читачів очікувала від роману меншої інтертекстуальної навантаженості та «чужоземності», від початку помилково сприймаючи твір як «дамський роман».

Віктор Ланчиков та Дмитро Псурцев провели титанічну роботу при перекладі роману, зробивши його максимально комфортним до сприйняття читача й при цьому не руйнуючи його унікальність та авторський стиль. Багато моментів книги потребували роз'яснення, посилань на джерела та уточнень, але без втручання в структуру розповіді. Тому описовий переклад (експлікацію) замінили виносками як єдиний можливий варіант. Текст перекладу містить 187 виносков, які являють собою переклади іншомовних слів та цитат (латинською, французькою, італійською та німецькою мовами), приховані посилання на авторів та назви їхніх творів, географічні особливості, предмети побуту, релігію, міфологію тощо.

Отже, як свідчать **результати** аналізу, перекладацькі рішення є цілком виправданими. Автори російського перекладу доклали усіх зусиль, щоб зробити британську культуру й реалії максимально комфортними для реципієнта та зрівняти його в умовах гри А. С. Байетт з англomовним читачем.

Перспективи нашого дослідження полягають в аналізі проблем перекладу імен персонажів роману. Перекладачі художньої літератури стикаються з цією проблемою повсякчас, адже передача промовистих імен та прізвищ є ключовою для розуміння натури їхніх власників.

Література

- Алексеева И. С.* Введение в перевод введение : Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений / И. С. Алексеева. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Издательский центр «Академия». – 2004. – 352 с.
- Байетт А. С.* Обладать / А. С. Байетт. – М. : Гелеос. – 2006. – 656 с.
- Денисова Г. В.* Интертекстуальность и семиотика перевода : возможности и способы передачи интертекста / Г. В. Денисова // Текст. Интертекст. Культура : сб. докл. междунар. науч. конф. – М. : Азбуковник, 2001. – С. 112-128.
- Петрова Н. В.* Интертекстуальность как общий механизм текстообразования (на материале англо-американских коротких рассказов) : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / Н. В. Петрова. – Волгоград. – 2005.
- Прохоров Ю. Е.* Действительность. Текст. Дискурс [текст] / Ю. Е. Прохоров. – М. : Флинта : Наука. – 2004.
- Byatt A. S.* Possession. Vintage. A Romance / A. S. Byatt // New York : Vintage International. – 1990. – 557 p.
- Genette G.* Palimpsestes. La Littérature au second degré / G. Genette // Paris : Seuil, coll. "Essais". – 1982. – 561 p.
- Newmark P.* A textbook of translation / P. Newmark. – Harlow, England : Pearson Education. – 2003. – 292 p.

(Матеріал надійшов до редакції 10.09.17)

УДК 81'25:821.111:82-31

КЛИМЕНКО О. Л.

(Запорізький національний університет)

ОКАЗИОНАЛІЗМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглядаються особливості ідентифікації, адаптації та інтерпретації індивідуально-авторських окказіоналізмів в англomовному художньому творі з урахуванням їх структурних та функціональних характеристик, а також, аналізуються перекладацькі стратегії їх відтворення українською та російською мовами.

Ключові слова: окказіоналізм, ідентифікація, адаптація, інтерпретація, перекладацька стратегія.

Клименко О. Л. **Окказионализмы английского языка в аспекте перевода.** В статье рассматриваются особенности идентификации, адаптации и интерпретации индивидуально-авторских окказионализмов в англоязычном художественном произведении с учетом их структурных и функциональных характеристик, анализируются стратегии их перевода на украинский и русский языки.

Ключевые слова: окказионализм, идентификация, адаптация, интерпретация переводческая стратегия.